

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเคลื่อนย้ายเงินทุน สินค้าและบริการระหว่างประเทศมีความคล่องตัวเพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงระเบียบกฎเกณฑ์การค้าโลกเป็นไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนทั้งในระดับทวีป ภูมิภาค และพหุภาคี เกิดการรวมกลุ่มเขตการค้าเสรีที่มีความเข้มข้นและมีบทบาทชัดเจนมากขึ้น ขณะที่บทบาทการเป็นผู้นำการค้าโลกของสหรัฐอเมริกาลดลงจากภาวะความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจที่ขาดดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลการค้าอย่างต่อเนื่อง เกิดการก่อตัวของศตวรรษแห่งเอเชียที่มีจีนและอินเดียเป็นตัวจักรใหม่ที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลก

ในช่วงครึ่งหลังของปี 2551 เป็นต้นมาทั่วโลกเผชิญกับวิกฤติและความไม่แน่นอนในหลายด้าน สหรัฐอเมริกา เริ่มอ่อนล้าทางด้านระบบเศรษฐกิจ และเกิดวิกฤตการณ์สถาบันการเงินซึ่งเรียกว่า วิกฤตแฮมเบอร์เกอร์ (Hamburger Crisis) เป็นเหตุให้สถาบันการเงินชั้นนำหลายแห่งที่ตั้งอยู่บนถนนสายการเงินของสหรัฐอเมริกาต้องตกอยู่ในสภาพขาดทุน เนื่องจากมีหนี้สินมาก และหรือหุ้นตกแบบดิ่งสุด เพราะเป็นปัญหาที่เกิดจาก “อุตสาหกรรมการเงิน” (Financial Industry) ในยุคปัจจุบันมีลักษณะเกี่ยวโยง ผูกพัน ทับซ้อนกันอย่างแนบแน่นระหว่างสถาบันการเงินกลุ่มเดียวกัน หรือต่างกลุ่มกัน มากมายหลายสถาบัน ซึ่งมีขอบเขตการปฏิบัติการกว้างขวางทั่วโลกจนเป็นเหตุและผลของการพังทลายหรือขาดทุนของสถาบันเหล่านั้นในลักษณะพ่วงกันและคึงกัน ทำให้กระเทือนไปถึงทุกกิจการที่เกี่ยวข้องกับการกู้ยืมและการซื้อขายในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม ค้าขาย ส่งออกนำเข้า มีผลต่อการลงทุนและการออมของประชาชนซึ่งตกอยู่ในสภาพต่ำสุดและไม่เกิดดอกออกผล อาการดังกล่าวนี้โยงเกี่ยวกระทบไปทั่วโลก เพราะต่างมีกิจการเกี่ยวข้องกันกับสหรัฐอเมริกาทั้งสิ้น อาการที่ชัดเจนที่สุดคือ ประชาชนธรรมดาว่างงานเป็นจำนวนมาก และตกอยู่ในสภาพความยากจน (สำนักประชาสัมพันธ์และสื่อสารองค์กร. 2552 : 2) ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยทำให้โครงสร้างระบบสถาบันการเงินอ่อนแอและไม่สามารถดำเนินการตามกลไกได้อย่างปกติ เกิดปัญหาหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้สร้างความอ่อนแอต่อระบบสถาบันการเงินส่งผลกระทบต่อภาค

การผลิตเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดปัญหาสังคมทั้งการว่างงานและคนยากจนเพิ่มขึ้น หากต้องการให้เศรษฐกิจมีความมั่นคงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับธุรกิจขนาดเล็กซึ่งเป็นองค์กรในชุมชน (โครงการข่าวสารศึกษาทางประเทศไทย [TTMP] สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2549 : 2)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศไทยหดตัวอย่างรุนแรง ในกลางปี 2551 สถาบันการเงินมีความเข้มงวดในการปล่อยสินเชื่อต่อสถานประกอบการต่าง ๆ ทำให้ขาดสภาพคล่องในการดำเนินงานทางธุรกิจ ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมทั้งการว่างงานและคนยากจนเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาที่มีความสำคัญของชาติโดยเฉพาะปัญหาความยากจนที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำของสังคมและเศรษฐกิจระหว่างคนในสังคมเมืองและชนบท ที่รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นปัญหาพื้นฐานที่เชื่อมโยงสู่ปัญหาอื่นในสังคมมากมายและภายใต้ยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาความยากจนของชาติในปี 2544 รัฐมุ่งเน้นการจัดปัญหาความยากจนให้หมดสิ้นจากสังคมไทย โดยกำหนดนโยบายหลักและเร่งด่วนควบคู่กับการพัฒนาในด้านอื่น ๆ เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งละ 1 ตำบล การจัดตั้งธนาคารประชาชน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ในส่วนของชุมชนรัฐบาลก็ตระหนักถึงปัญหาความยากจนในสังคมไทยเป็นอย่างดี โดยเห็นว่า ปัญหาความยากจนคงไม่หมดไปได้หากยังคงใช้แนวทางการพัฒนาประเทศดังที่ผ่านมา นั้น จึงเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการจัดตั้งกลุ่มช่วยเหลือกันเองในชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ริเริ่มและพัฒนาโดยความร่วมมือของคนในชุมชน ด้วยความรัก ความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น รวมทั้งความสามัคคี เกิดเป็นพลังในการพัฒนา ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด และมีตัวอย่างจากหลายชุมชนที่ค้นพบทางเลือกและประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน (สถาบันพัฒนาองค์กรในชุมชน. 2546 : 2) การแก้ไขปัญหาหนี้สินของประชาชนที่มีอยู่จำนวนมากนั้น จำเป็นต้องระดมความร่วมมือจากภาคการเงินต่าง ๆ ของประเทศทั้งสถาบันการเงินในระบบ กึ่งระบบ และองค์กรการเงินเพื่อพึ่งพาซึ่งกันและกัน ได้แก่ องค์กรการเงินในชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงระบบการเงินจุลภาคหรือระดับฐานรากกับระบบการเงินมหภาค โดยมีการกระตุ้นการออมตลอดจนการใช้เงินออมเพื่อลงทุนในการผลิตให้เกิดประโยชน์สูงสุดจึงอาจสามารถแก้ปัญหาได้ (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. 2547 : 3)

ท่ามกลางกระแสวิกฤตของระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ชุมชนเองได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และได้หาทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง เรียนรู้ว่าชุมชนจะต้องร่วมสร้างเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง แสวงหาทางเลือกร่วมกัน ตัดสินใจและกำหนดทิศทางร่วมกัน โดย

การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและภาระหนี้ของประชาชนในชุมชนแต่ภาวะความยากจนและภาระหนี้สินมิได้ลดลงตามเจตนารมณ์ของนโยบาย ส่งผลให้รัฐต้องปรับกระบวนการพัฒนาประเทศใหม่ โดยให้ความสำคัญกับนโยบายเศรษฐกิจชุมชนเพื่อพึ่งตนเอง ที่ประกาศเป็นนโยบายสำคัญเพื่อสร้างความมั่นคงหรือเป็นหลักอิงให้กับคนในชาติ ในการต่อสู้กับภาวะความยากจนและวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่กลางปี 2540 ภายใต้แนวความคิดในการพัฒนาแบบใหม่ โดยให้หมู่บ้านท้องถิ่นฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนของตนเอง ให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีองค์กรชุมชนเป็นแกนหลักสำคัญในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง เพื่อระดมสติปัญญา ความคิด ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถแก้ปัญหา และสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังส่งเสริมการผลิตแบบผสมผสานของครัวเรือนเกษตรกร และการรวมกลุ่มกันทำ “ธุรกิจชุมชน” ซึ่งเป็นของชุมชน คนในชุมชนร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบ ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ยิ่งไปกว่านั้นองค์กรการเงินชุมชนบางส่วนได้ร่วมมือกันทำกิจกรรมในลักษณะเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สร้างความเข้มแข็งให้แก่กัน ซึ่งถ้าสามารถขยายไปยังท้องที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศและทุกแห่งมีความเข้มแข็งแล้ว องค์กรการเงินชุมชนและเครือข่ายก็ไม่ใช่แต่เพียงโครงสร้างพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนแต่ละชุมชนเท่านั้น แต่จะกลายเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชาติด้วย (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2545 : 1)

จากการศึกษาขององค์กรการเงินชุมชนในหลายประเทศของ ริว และ กิลเบอร์ต (Ruy & Gilberto, 2003 : 3-5) เช่น ประเทศอินเดีย บังคลาเทศ อินโดนีเซีย มองโกเลีย เวียดนาม พบว่าส่วนใหญ่การเกิดขึ้นครั้งแรกจะเป็นลักษณะของกลุ่มต่าง ๆ โดยความสนใจในการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนหรือตามนโยบายของรัฐในรูปแบบโครงการต่าง ๆ จนเกิดการพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันการเงินชุมชน สามารถให้ความช่วยเหลือกับผู้ยากจนหรือได้รับความเดือดร้อนทางด้านเงินทุนในการประกอบอาชีพได้มากขึ้น โดยบางแห่งได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือทางด้านความรู้ แหล่งเงินทุน จากธนาคารโลกและธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ รากาฮวี่ (Raghav, 2003 : 5) โดยศึกษาแผนนโยบายของธนาคารโลก (World Bank) ที่พยายามจะให้กองทุนหมู่บ้านพัฒนาเป็นสถาบันการเงินของชุมชน และเป็นตัวเชื่อมในการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบท ซึ่งได้เริ่มต้นโครงการนี้ที่ประเทศอินเดีย โดยธนาคารโลกให้การสนับสนุนเงินทุนและวิชาการใน

การจัดตั้งกลุ่มสมาชิกจากระดับหมู่บ้านไปสู่ระดับตำบล ให้สมาชิกเป็นหุ้นส่วนโดยการถือหุ้นทุกคนและส่งเสริมโครงการขนาดเล็กตามความต้องการและความถนัดของสมาชิกเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ในครัวเรือนของสมาชิก

นับตั้งแต่ปี 2544 รัฐบาลโดยการนำของนายกรัฐมนตรี พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ได้เล็งเห็นความสำคัญขององค์การการเงินชุมชนที่ให้บริการแก่ประชาชนในชนบท หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “นโยบายกองทุนหมู่บ้าน” ถือเป็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านในระดับรากหญ้าโดยตรง โดยมีสมมติฐานว่าประชาชนระดับรากหญ้าขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนที่เหมาะสม รัฐบาลจึงได้สนับสนุนเงินทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท กำหนดเป็นนโยบายเร่งด่วนในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จำนวน 79,255 กองทุน แยกย่อยเป็นกองทุนหมู่บ้าน 74,989 กองทุน กองทุนชุมชนเมือง 3,528 กองทุน และกองทุนชุมชนทหาร 738 กองทุน (สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ : <http://www.villagefund.or.th/index.aspx?pageid=469&parent=433> : 05 / 03 / 2553) เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในการลงทุนของชุมชน ส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ตลอดจนการจัดสรรสวัสดิการให้แก่สมาชิกในชุมชนและการเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมือง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2546 : 4) และต่อมามีปี 2548 รัฐบาลมีนโยบายในการยกระดับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่มีความพร้อมและมีการบริหารจัดการที่ดี มีผลการดำเนินงานที่น่าพอใจ เพื่อพัฒนาจัดตั้งเป็น “สถาบันการเงินของชุมชน” เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในการลงทุนของชุมชน โดยมีธนาคารของรัฐ 3 ธนาคาร คือ ธนาคารออมสิน ธนาคารกรุงไทย และ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) คอยเป็นพี่เลี้ยงเพื่อให้คำปรึกษาแนะนำในกระบวนการจัดตั้งและวิธีการต่าง ๆ ตามแนวทางของแต่ละธนาคาร ที่มีความเหมาะสมกับปัจจัยในแต่ละชุมชน

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ซึ่งเป็นธนาคารของรัฐที่รับผิดชอบดูแลส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือในการให้คำปรึกษาแนะนำในกระบวนการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชน ได้จัดทำข้อตกลงกับรัฐบาลในการพัฒนากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นสถาบันการเงินชุมชนที่เข้มแข็งในอนาคດจำนวน 267 แห่งทั่วประเทศ โดยที่รัฐบาลไม่ได้กำหนดรูปแบบการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน ดังนั้นในการจัดตั้ง ธ.ก.ส. จะต้องศึกษาและกำหนดรูปแบบการดำเนินงานให้เหมาะสมกับความต้องการและปัจจัยแวดล้อมของชุมชน (กองเลขานุการ ธ.ก.ส. 2548 : 3-4) จากผลของการทำข้อตกลงดังกล่าว ทำให้ ธ.ก.ส. จัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนขึ้นโดยไม่ได้ศึกษาและกำหนดรูปแบบการ

ดำเนินงานที่เหมาะสมกับความต้องการและปัจจัยแวดล้อมของชุมชนอย่างแท้จริง จึงทำให้ผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนหลายแห่งที่จัดตั้งขึ้นประสบกับปัญหาอุปสรรคหลายด้านในการดำเนินงานจนทำให้สถาบันการเงินชุมชนหลายแห่งล้มเหลว

จากการศึกษาความเป็นมาของนโยบายต่อสู้และขจัดปัญหาความยากจน นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และความสำคัญของสถาบันการเงินชุมชนตลอดจนปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน ดังที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าสถาบันการเงินชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งของการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชุมชน ที่ประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นหลักซึ่งถือเป็นปัญหาพื้นฐาน และมีความเชื่อมโยงกับปัญหาอื่น ๆ จึงได้รับการให้ความสำคัญอย่างมาก โดยการส่งเสริมจากภาครัฐเพื่อให้เป็นสถาบันการเงินของชุมชน คนในชุมชนร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบ ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน และเป็นสถาบันการเงินชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และดำเนินกิจกรรมตอบสนองความต้องการ และขจัดปัญหาความยากจนของคนในชุมชน และจากการศึกษาด้วยหลักฐานที่ได้จากการทบทวนผลงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า มีสถาบันการเงินชุมชนเป็นจำนวนมากที่มีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน อาทิเช่น ด้านความรู้ความสามารถของผู้นำและคณะกรรมการ ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ด้านการบริหารจัดการ ด้านบริหารจัดการการเงิน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เป็นต้น ซึ่งเรื่องเหล่านี้ควรจะได้มีการศึกษาหาสาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้การดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนเหล่านั้นประสบความสำเร็จ และมีปัจจัยในการดำเนินงานอะไรบ้างที่ทำให้การดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนไม่ประสบความสำเร็จ

จากการศึกษาสภาพปัญหาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนหลายแห่งพบว่า ปัญหาเกิดจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ปัจจัยภายในองค์กร ประกอบด้วย ลักษณะการบริหารจัดการ ผลการดำเนินงานไม่สามารถตอบสนองหรือแก้ไขปัญหาได้ ความเข้มแข็งของผู้นำ ความเสียสละของคณะกรรมการ ความเข้าใจหลักการดำเนินงานกลุ่มของสมาชิก การบริหารจัดการ และรูปแบบของการสะสมทุน ส่วนปัจจัยภายนอกองค์กร ประกอบด้วย กลุ่มคนเสียประโยชน์ในชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา และขาดองค์กรที่ทำหน้าที่ประสานงานการพัฒนาอย่างแท้จริง (อารีย์ เชื้อเมืองพาน และธนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. 2544 : บทคัดย่อ) และปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มออมทรัพย์ประสบความสำเร็จหรือไม่ นั่น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 3 ประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้นำ การมีส่วนร่วม

ของสมาชิก หน่วยงานภายนอก นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มสัจจะเข้มแข็งและดำรงอยู่ได้ต้องมี การร่วมกันในลักษณะเครือข่าย (อรุณ ชุมเกตุ และคณะ. 2546 : บทคัดย่อ) จากปัจจัยเหล่านี้ ทำให้สถาบันการเงินชุมชนดังกล่าวประสบปัญหาในหลายประการ ซึ่งสอดคล้องกับรายงาน การศึกษาของ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2546 : 13) ได้ศึกษาข้อมูลกองทุน พัฒนาชุมชนและกองทุนอื่นในพื้นที่ 4 ภาคของประเทศ พบว่า สถานภาพของกองทุนชุมชน ยังมีจุดอ่อนอยู่หลายประการ ได้แก่ 1) คณะกรรมการกองทุนพัฒนาชุมชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการกองทุน 2) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมของ กองทุนยังอยู่ในวงจำกัด 3) กรรมการบางคนดำรงตำแหน่งในกองทุนหลายกองทุน ทำให้ไม่มีเวลาเท่าที่ควร และ 4) เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจหรือสนับสนุน ช่วยเหลือน้อยเกินไป

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษารูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงิน ชุมชน เพราะเห็นว่าสถาบันการเงินชุมชนประสบกับปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานด้าน ต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วอยู่เนื่อง ๆ โดยหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของสถาบัน การเงินชุมชนที่แท้จริง และสร้างรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนที่ เหมาะสม จากนั้นจะทำการทดลองและประเมินผลรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของ สถาบันการเงินชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ส่งเสริมให้สถาบันการเงินชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้ ทำให้ประชาชนหรือสมาชิกในชุมชนได้เข้าถึงบริการทางการเงินและใช้ ประโยชน์จากทุนที่มีอยู่จากชุมชนได้มากขึ้น และสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมั่นคงและ ยั่งยืน ไม่พึ่งพาเงินทุนในการประกอบอาชีพจากบุคคลภายนอกในอนาคต อีกทั้งยังสามารถ นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนอื่น ๆ ให้มีความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

คำถามการวิจัย

1. มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน
2. รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนที่เหมาะสมควรเป็น อย่างไร
3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนที่ ผู้สร้างขึ้นเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน
3. เพื่อทดลองใช้และประเมินผลรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบัน

การเงินชุมชน

สมมติฐานการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (กล่าวไว้ในบทที่ 2) ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นสมมติฐานเพื่อใช้ทดสอบความถูกต้องของทฤษฎี ดังนี้

1. ปัจจัยด้านผู้นำ ด้านประสิทธิภาพของคณะกรรมการ ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ด้านวัฒนธรรมขององค์กร ด้านการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก ด้านการบริหารจัดการ ด้านบริหารจัดการการเงิน และด้านการเรียนรู้ขององค์กร มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน

2. หลังจากการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้ว ทำให้ผลการดำเนินงานหลังการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคีขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขต ไว้ดังนี้

1. พื้นที่เป้าหมาย คือ สถาบันการเงินชุมชน สังกัดธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จำนวน 267 แห่ง

2. ขั้นตอนการวิจัย การวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน

ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน

ระยะที่ 3 เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ สถาบันการเงินชุมชนบ้านสังคมพัฒนา ตำบลหลักเหล็ก อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์

3. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ประชากร กลุ่มตัวอย่างและตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1

3.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1) ประชากร ได้แก่ สถาบันการเงินชุมชน สังกัดธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน 267 แห่ง (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. 2552 : 2-12)

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สถาบันการเงินชุมชน สังกัดธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน 165 แห่ง การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามวิธีการของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane. 1973 : 727)

3.1.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1) ตัวแปรอิสระ ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน คือ

1.1) ปัจจัยด้านผู้นำ

1.2) ปัจจัยด้านประสิทธิภาพของคณะกรรมการ

1.3) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก

1.4) ปัจจัยด้านวัฒนธรรมขององค์กร

1.5) ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

2) ตัวแปรคั่นกลางหรือตัวแปรเชิงเหตุและผล คือ

2.1) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ

2.2) ปัจจัยด้านบริหารจัดการการเงิน

2.3) ปัจจัยด้านการเรียนรู้องค์กร

3) ตัวแปรตาม ซึ่งเป็นปัจจัยผลลัพธ์ คือ ผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน

3.2 กลุ่มเป้าหมาย ที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2

กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาสถาบันการเงินชุมชน จำนวน 20 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

3.3 กลุ่มทดลอง กลุ่มควบคุม และตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 3

3.3.1 กลุ่มทดลอง ได้แก่ สถาบันการเงินชุมชนบ้านสังคมพัฒนา ตำบลหลักเหลี่ยม อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์

3.3.2 กลุ่มควบคุม ได้แก่ สถาบันการเงินชุมชนบ้านจาน ตำบลโนนนาจาน อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ และสถาบันการเงินชุมชนบ้านสิงห์สะอาด ตำบลสหัสขันธ์ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

3.3.3 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

- 1) ตัวแปรอิสระ คือ รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน
- 2) ตัวแปรตาม คือ ผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน ได้แก่ รายได้สูง (ต่ำ) กว่าค่าใช้จ่ายสุทธิ และอัตราส่วนรายได้สูง (ต่ำ) กว่าค่าใช้จ่ายสุทธิ ต่อ รายได้รวม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนาการดำเนินงาน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานจากสภาพเดิมไปสู่สภาพใหม่ที่ก้าวหน้าหรือเป็นไปในเชิงบวก โดยวิธีการหรือกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้

2. รูปแบบการพัฒนา หมายถึง การออกแบบกระบวนการ / ขั้นตอนการดำเนินงาน บูรณาการสถาบันการเงินชุมชนทั้งในด้านแนวคิด วิธีการ ในลักษณะที่มีความประสานเชื่อมโยงในระดับชุมชน

3. สถาบันการเงินชุมชน หมายถึง องค์กรที่ให้บริการทางการเงินของชุมชนที่จัดตั้งขึ้นโดยกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง หรือ สถาบันการเงินของชุมชนที่จัดตั้งขึ้นโดยกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองร่วมกับกลุ่มอาชีพอื่นในชุมชน เพื่อให้บริการทางการเงินที่สามารถตอบสนองความต้องการแก่ประชาชนในชุมชน ซึ่งขาดโอกาสในการเข้าถึงและใช้บริการทางการเงินของสถาบันการเงินทั่วไป ตามวัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์ มาตรฐาน และรูปแบบ ซึ่งคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด โดยผู้ได้รับมอบอำนาจในการดำเนินกิจการแทนสถาบันการเงินชุมชนคือ ประธานคณะกรรมการ หรือคณะกรรมการที่ประธานคณะกรรมการเห็นสมควรให้ดำเนินการแทนในกิจการของสถาบันการเงินชุมชน

4. ผลการดำเนินงาน หมายถึง ผลการปฏิบัติงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความสำเร็จของสถาบันการเงินชุมชน โดยพิจารณาได้จากรายได้สูง (ต่ำ) กว่าค่าใช้จ่ายสุทธิ อัตราส่วนรายได้สูง (ต่ำ) กว่าค่าใช้จ่ายสุทธิ ต่อ รายได้รวม จากรายงานงบรายได้-ค่าใช้จ่าย

เมื่อสิ้นงวดบัญชี ณ 30 กันยายน ของทุกปี ที่สถาบันการเงินชุมชนกำหนดเอาไว้

5. ปัจจัยในการดำเนินงาน หมายถึง สาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน ประกอบด้วย 8 ปัจจัย คือ

5.1 ปัจจัยด้านผู้นำ หมายถึง คุณลักษณะของหัวหน้าชุมชนประกอบด้วย ความเสียสละ มีความซื่อสัตย์ มีความคิดริเริ่ม มีความรับผิดชอบ มีความสามารถในการแก้ไขปัญหา มีความสามารถในการติดต่อประสานงาน มีวิสัยทัศน์ กล้าตัดสินใจ มีความสามารถในการวางแผน มีความสามารถในการจัดหาทุน มีความเป็นประชาธิปไตย และมีความรู้ความสามารถในการจูงใจบุคคลอื่นให้ปฏิบัติงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

5.2 ปัจจัยด้านประสิทธิภาพของคณะกรรมการ หมายถึง คุณลักษณะเชิงคุณภาพ คณะบุคคลที่เป็นตัวแทนของสถาบันการเงินชุมชนและได้รับแต่งตั้งจากสมาชิกให้ทำหน้าที่ในการบริหารงานตามหน้าที่รับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายประกอบด้วย ความสามัคคี ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ เป็นที่ยอมรับของสมาชิก และมีความรู้ความสามารถทางการบริหารจัดการการเงินเป็นอย่างดี

5.3 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก หมายถึง การเข้าร่วมของสมาชิกและผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ และการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมออกกฎระเบียบข้อบังคับ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมระดมเงินทุนหรือเงินฝากและลงค่าหุ้น การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

5.4 ปัจจัยด้านวัฒนธรรมขององค์กร หมายถึง ระบบความเชื่อ และค่านิยมร่วมที่มีการพัฒนาขึ้นในองค์กรและชี้นำพฤติกรรมของสมาชิกที่เป็นระบบที่มีความหมายร่วมกัน ภายในองค์กรหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลในการกำหนดวิธีการที่สมาชิกปฏิบัติ เป็นระบบซึ่งกำหนดหรือสร้างขึ้น โดยสมาชิกที่ทำให้องค์กรหนึ่งแตกต่างจากองค์กรหนึ่ง เป็นทั้งสิ่งที่สามารถจับต้องได้ และซ่อนอยู่ภายใน ได้แก่ จารีตธรรมเนียมปฏิบัติ โครงสร้างองค์กร ค่านิยม และสภาพแวดล้อมของสถาบันการเงินชุมชน

5.5 ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก หมายถึง ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ ด้านเงินทุน ด้านวิชาการ ด้านวัสดุอุปกรณ์ การได้รับข้อมูลข่าวสาร ด้านการพัฒนาองค์กร ได้แก่ การฝึกอบรม และการศึกษาดูงาน และด้านการติดตามประเมินผล

5.6 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนที่มีการวางแผนและกำหนดเป้าหมาย การจัดโครงสร้างองค์กร การกำหนดบทบาทหน้าที่ การกำหนดระเบียบข้อบังคับ การคัดเลือกคณะกรรมการ การกำหนดอัตราดอกเบี้ย การกำหนดอัตราผลตอบแทน และการวางแผนการปฏิบัติงาน

5.7 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการการเงิน หมายถึง การบริหารเงินทุน การควบคุมภายใน และการจัดสรรผลประโยชน์ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อสมาชิกและสถาบันการเงินชุมชน

5.8 ปัจจัยด้านการเรียนรู้ขององค์กร หมายถึง การแสวงหาความรู้อย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การจัดทำและจัดหาเอกสารด้านความรู้ การถ่ายทอดความรู้สู่สมาชิก การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการพัฒนาการเรียนรู้ของสถาบันการเงินชุมชน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้คาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับประโยชน์ที่เป็นประเด็นหลักดังนี้

1. ได้สารสนเทศว่าด้วยปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนสู่ความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองอย่างเหมาะสมและยั่งยืนต่อไป
2. เป็นแนวทางให้เกิดการพัฒนาสถาบันการเงินชุมชน โดยใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานที่ค้นพบเป็นต้นแบบ